

Pike med rødt hår

(Beretningen til S)

Novelle av Per Neverlien

1

Det var bare nesten vår. All løvskog og alle fjellsider som hadde stått svarte gjennom en lang vinter, hadde fått som et florlett slør av fiolett. Det var ikke min farge. Jeg blir uvel av fiolett, ja, nærmest syk. Og aggressiv. Denne nesten-vår-tiden er den aller verste tiden av året for meg. Hvis jeg hadde hatt penger, ville jeg reist bort. Men jeg hadde aldri penger. Så jeg ventet, utålmodig og rastløs, på mine farger. Og det var da jeg så henne. Hun krysset fisketorget i dypgrønn regnkåpe. Mørkere enn en moselvinflaske. Frankenvin? Nei, ikke franken. Hoftene velvet seg ikke ut i regnkåpen. Hun var vel for ung. Og regnkåpen hadde hette. Men den dekket ikke alt håret. Det røde lå stramt og vått ned i den øverste delen av pannen. Ved hver bevegelse bortover fisketorget tegnet linjene av den smale kroppen hennes seg gjennom regnkåpen. På en og samme tid følte jeg en umåtelig ømhet og en forunderlig lengsel.

Hvor gammel var hun? Jeg ville male henne, jeg måtte male henne. Hvordan kunne jeg vite mer enn det? Hvordan kunne jeg vite ...

«Hva vil De meg?» Hun var ikke engstelig eller forbauset da jeg tok tak i armen hennes, bakfra, fordi hun gikk så fort, nei, ikke så fort, men ... jo, fort, det bare virket ikke så fort som det egentlig var. Det var liksom hver enkelt av føttene ble holdt tilbake på asfalten brøkdelen av sekundet før de slo fremover. Det minte meg om kvinnene i Paris. Verken i Bergen eller Oslo går kvinnene slik pariserkvinnene går. Jeg elsket måten de gikk på den gangen i mine unge år da jeg var der på studietur.

Det var ikke frykt verken i ansiktet eller stemmen. Ikke i kroppen heller. Det var noe undrende ved ansiktet og blikket. Hun så – og hun så ikke. Hun liksom var et sted mellom drøm og den regnsvarte virkeligheten. Og så det underlige at hun hadde sagt 'De' ...

«Jeg må male Dem,» sa jeg.

«Male meg?» Hun snudde seg. Hun gjorde det så langsomt.

«Hvor gammel er De?»

«Hvorfor vil De vite det? Jeg er seksten. Nei, kanskje bare fjorten?»

Hun vendte blikket, like rolig som alt annet hun gjorde bortsett fra at hun gikk så ... eller ... og lot det hvile over den venstre skulderen min, ikke som om hun så etter noe bestemt. Men hun ble ved å se over den venstre skulderen min.

«Da jeg var fjorten, hadde jeg også rødt hår.»

Var det en skjevhet ved det ene øyet? Det venstre? Som om det så ørlite litt lenger til venstre enn det skulle?

«Tror De jeg kunne få male Dem?»

«De må ikke si 'De' til meg. Forresten er jeg femten.»

Jeg forundret meg over den sammenklemte artikulasjonen hennes. Det var som munnen var for liten til å klemme ut mer enn bare litt av hver lyd. Det var som med det venstre øye, litt skjevt satt sammen, alt sammen.

«Tror du?» Jeg spurte forsiktig, redd for at hun skulle svare nei.

«De kan godt slippe armen min. Jeg skal ikke løpe min vei.»

Jeg slapp armen hennes ved at jeg lot hånden gli nedover mot hånden hennes. Hun lot meg ta den, lot meg løfte den opp slik at jeg kunne se den. Da jeg løftet blikket, så jeg at hun nå så på ansiktet mitt og ikke over den venstre skulderen.

«Men nå må jeg gå. Ellers blir tante engstelig.»

«Tante?»

«Jeg bor hos tante. Men jeg pleier ikke å snakke med fremmede. Tante har sagt at jeg ikke må gjøre det. Hun maler meg, hun også. Men nå må jeg gå.»

Og før jeg sanset meg, gikk hun videre over torget, rakk akkurat grønt lys. Det siste jeg så av henne, var den grønne regnkåpen idet hun gikk raskt oppover mot Fløybanen. Så var hun borte.

2

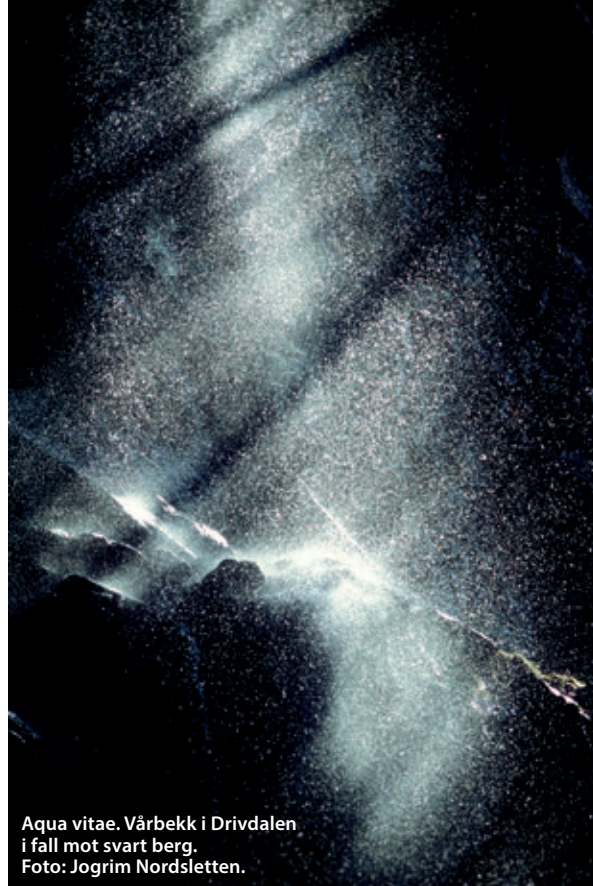
Jeg var gjennomvåt og kald innen jeg nådde tilbake til atelieret mitt. Regnet perlet seg på det store takvinduet. Når jeg sto tett inntil, kunne jeg se ned på den åpne plassen og statuen av Amalie Skram. Det var ganske kaldt, men jeg malte den første skissen. Av ansiktet hennes. Om kvelden fikk jeg feber, men noe tvang meg opp igjen, og jeg malte regnkåpen med hennes kropp i. Så la jeg meg igjen, og lå skjelvende og strøk de ru fingertuppene mine over alle kroppens underlige buer, inntil det første dagslyset falt ned gjennom takvinduet i det som var atelier og bolig, og hvor jeg frøs om vintrene og svettet om somrene.

'Nå må jeg skifte sengetøy,' var den eneste tanken jeg kan huske før jeg omsider sovnet, våt av svette. I tre dager lå jeg, våken i korte perioder, og fylte lerret på lerret i feberuss. Innimellom var jeg så klar at jeg forsto at det var drømmer. Jeg hadde jo heller ikke flere lerreter. Jeg hadde ikke mer zinkhvitt heller. Og alle platene var brukt.

Om morgenen den fjerde dagen banket fru Olavsens på. Hun leide i etasjen under loftsetasjen og hadde ikke sett meg på noen dager om jeg var syk og om hun kunne gjøre noe for meg? Hun var virkelig forferdelig elskelig, og ville så gjerne snakke. Hun gikk alltid i en forkneppet, blå forklekjole av et eller annet syntetisk materiale. Av og til tenkte jeg at det måtte være fint om hun og fargehandleren slo seg sammen. Han var også alltid gammel og vennlig, og jeg gruet for den dagen han ikke var i butikken. Jeg fikk plater og av og til lerret og maling av ham i bytte mot bildene. Han sa han fikk solgt dem og dekket utgiftene sine, det skulle jeg ikke tenke på ...

Jeg takket nei og sa jeg følte meg bedre og skulle ut for å kjøpe meg mat.

Jeg var svimmel da jeg kom til fargehandleren denne første dagen med blå himmel over en by som fremdeles var sort av væte. Med meg hadde jeg et maleri av Løvstakken, malt i tunge grønne og tunge blå fargetoner. Han sto med ryggen til, og jeg ble forundret over hvor krum og gammel han var. Men da han snudde seg og jeg så ansiktet ... den vennlige trettheten i øynene ... jeg hadde aldri klart å fange ansiktet hans i et portrett. Denne vennlige trettheten hadde også et smil i seg, en forventning, ja, en glede. Det var gleden jeg aldri klarte å få til å skinne i maleriene, som jeg vasket ut. Det var forresten minst to år siden jeg hadde forsøkt. Jeg ga det opp da han ble enkemann, uten at jeg vet nøyaktig hvorfor. Det følte som uriktig, som en

Aqua vitae. Vårbekk i Drivdalen
i fall mot svart berg.
Foto: Jogrim Nordsletten.

forbrytelse mot den avdøde, en intimitet som jeg ikke burde tillate meg.

Før vi hadde sagt noe annet, sa han rolig og likefrem at han trodde han visste om en som kunne tenkes å kjøpe malerier av meg. Han skulle komme tilbake til dette om noen dager hvis jeg ville stikke innom, men hva var det jeg ønsket i dag, og hva hadde jeg med til ham i dag?

Jeg fikk lerret og tre blindrammer, plater og fargetuber og zinkhvitt!

«Det er min mors dødsdag,» sa han da han pakket sakene inn. «Og på søndag er det min kones dødsdag,» la han til. «Dødsdager er alltid vemodige, og så stikker du innom en dag,» avsluttet han, la hodet litt på skrå og så på meg. Jeg kunne ikke avgjøre om det lå et smil gjemt der inne i øynene, eller om det var sorg. Han sto og betraktet maleriet fra Løvstakken da jeg gikk og bjellen ringlet over døren.

Jeg hadde tenkt meg til utsiktsplassen ved siden av Fløybanestasjonen, men så var det så meget å drasse på. Jeg gikk mot Nordnes. I Hennebysmauet følte jeg at hodet mitt skulle sprenges og at feberen var ved å fortumle meg igjen. Og så kom hun! Innover mot Østre Muralmenning. I gågaten av Strandgaten. Det røde håret flommet nedover ... jeg holdt pusten ... ned over en grønn regnkåpe ... Langt der oppe i det trange smauet, mellom husene, så jeg blå himmel. Så slo en hvit sky bro mellom takene, nesten bare et flor. Den tåler jo ingenting! tenkte jeg skrekkslagen.

Og da jeg så ned igjen, var hun borte. Og hun ble borte, til tross for at jeg, med alle malersakene vinglende rundt meg, hastet fra kvartalshjørne til kvartalshjørne. På den redselsfulle plassen foran Tinghuset, ved foten av de tyranniserende statuene, ga jeg opp. Allerede brente feber.

3

Fru Olavsens kom innom et par ganger om dagen, og hadde med litt kaffe på en termos, litt tørr kake, litt tomatsuppe, litt av alt og var vennlig. Hun åpnet litt på det vesle takvinduet som lot seg åpne fordi jeg ville ha godt av litt frisk luft ... Ikke det store som ga lys til atelierdelen. Det var ikke til åpne. Innimellom var jeg oppe et øyeblikk av gangen og festet lerretene til blindrammene. Av og til ville jeg klemme litt maling ut på paletten, men så ble jeg usikker og snart etter lå jeg i sengen igjen og frøs og skalv.

«Kanskje vi skulle hente doktor,» sa fru Olavsens den tredje dagen. Jeg ristet på hodet, nei nei, det var ikke nødvendig, jeg følte at jeg var på bedringens vei, takk, hun var så vennlig, men nå ville jeg nok snart klare meg selv ...

Hun ble såret og jeg så det på ansiktet hennes, men jeg klarte ikke å si mer og slo bare ut med hendene. Akkurat idet hun skulle til å lukke døren bak seg, fikk jeg ropt etter henne: Takk! Takk for alt! Hun stakk hodet frem, og jeg så at det var tårer i øynene hennes. Jeg så det fordi det blinket i dem. Ellers var de underlig matte og grå.

«Det er min manns dødsdag i dag,» sa hun bare. Så var hun borte.

4

Jeg hadde ikke penger. Den femte dagen gikk jeg til fargehandleren. Jeg hadde ingen bilder som var ferdige, ikke en gang som skisser. Hadde han en kjøper? Ville denne kjøperen kunne tenke seg å betale noe på forskudd, jeg kunne love ...

Jeg så forferdelig ut. Håret hadde jeg gjemt under en reinmosefarget strikkelue.

«Du har vært syk?» sa han stille. «Se her. Ta denne.» Han stakk til meg en seddel. «Og gå så hjem og spis og mal og kom tilbake når du har noe ferdig. Jeg tror jeg har en kjøper.»

«Tror du kjøperen vil kjøpe portretter?» spurte jeg.

Han så på meg.

«Jeg tror han vil kjøpe det han synes er godt. Mal et godt portrett. Gjør det.»

«Hun har rødt hår,» fortsatte jeg. Men samtalen var slutt.

Da jeg nådde hjem etter å ha handlet, ringte jeg på leiligheten til fru Olavsens.

«Her er kaffe og en liten kake. Bare som en liten takk for at du var så vennlig, og fordi jeg skylder deg litt kaffe.»

«Vil du ikke komme inn ... her er forferdelig rotet, men vil du ikke ...»

Nei, jeg ville, takk, ikke det, jeg hadde så meget å ta igjen, og jeg måtte gå ut et ærend med det samme men kanskje en annen gang ...

Den tredje dagen så jeg henne endelig igjen. Det var kaldt i den nordlige vinden som slo inn mot Sandviksfjellet og dreide over Torget og oppover mot Torvalmenningen. Hun ble stående med vinden rett i ansiktet og holdt håret, som slo alle vegne, borte fra pannen med den ene hånden. Glidelåsen i den grønne fleeejakken var trukket helt opp mot haken.

«Er det Dem?» sa hun, og det var som hun vred hodet litt mot høyre for bedre å kunne se oppover almenningen, og fordi det venstre øyet da så forbi meg, over skulderen. Jeg flyttet meg et lite skritt til venstre. Da smilte hun.

«Det er bare blitt en vane å se etter tante når jeg kommer hit. Hun står ofte ute og venter på meg.»

Jeg var ikke helt sikker på om det var fargen fra jakken som gjenspeilte seg i øynene, eller om de var grønne.

«Alle malere stirrer visst like intenst,» sa hun. «Forresten er tante bortreist til over helgen. Hvis De virkelig vil male meg, må det bli nå, ellers er jeg redd tante kan finne på å bli sjalu.»

«Sjalu?»

«Hun maler meg, hun også, husker De.»

«Skal du ikke slutte å si De til meg?»

«Det er best at jeg ikke venner meg til å si du. Ellers kunne jeg forsnakke meg og så ville tante undre seg og begynne å spørre.»

«Når kan du ... og hvor skal jeg møte deg?»

«Nå må jeg skyndte meg hjem. Tante ringer hver dag på samme tid og hører om alt er vel. Egentlig tror jeg hun ringer for å sjekke at jeg er hjemme.»

«Har du ikke mobiltelefon?»

«Nei. Jeg har ikke bruk for det. Men nå må jeg gå. Skal jeg treffe deg her i morgen ettermiddag? Etter at tante har ringt, en times tid senere enn i dag?»

Jeg tenkte på lyset. Nordøsthimmelen over Sandviksfjellet og Fløyen ...

«Ja,» svarte jeg, «jeg tror vi har nok lys.»

Hun tok et skritt til siden og begynte å gå forbi meg.

«Hva heter du? Hva gjør du? Går du på skole?» spurte jeg.

«Nå må jeg skynde meg,» svarte hun bare og gikk, vendte hodet et øyeblikk: «I morgen. Maria Ludmilla.»

Jeg sto i veien for en motorsyklist som skulle sette fra seg sykkelene. Så var hun borte.

5

Hun sto der allerede da jeg kom. Jeg visste ikke hva jeg skulle gjøre. Jeg torde ikke ta henne i armen. Så sto jeg der fremfor henne med hendene foldet og løftet opp mot halsen.

«Det er en ting De må love meg,» sa hun.

Jeg svarte ikke noe. Bare så på ansiktet hennes.

«De må love meg at De ikke vil spørre meg om meg selv.»

Jeg hørte, ja, jeg hadde nok hørt det tidligere uten å tenke over det, men jeg hørte den svakt fremmedartede bruken av vokaler.

«Hvorfor må jeg ikke det?» spurte jeg.

«Det må De heller ikke spørre om. Vil De love meg dette?»

«Hvis det er viktig for deg, så lover jeg det.»

Hun smilte, bare ørlite, men det skulle så lite til i ansiktet hennes før sorg og glede, nei, tristhet og takknemlighet, vistes. Og etter hvert viste det seg at det også skulle så lite til før forandringene meldte seg.

«Skal vi gå?» spurte hun stillferdig og la hodet litt spørrende på skakke.

«Her har jeg gått ofte,» sa hun da vi var på vei mot Nordnes.

«Hvorfor det?» spurte jeg.

Hun stanset. Jeg stanset. Jeg kom på løftet.

«Jeg skal ikke spørre mer,» sa jeg, og vi fortsatte.

I trappen møtte vi fru Olavsens.

«Dette er Maria,» sa jeg, «hun skal sitte modell for meg.»

Fru Olavsens betraktet Maria Ludmilla i det svake lampelyset i oppgangen.

«Det burde bli et vakkert maleri,» sa hun enkelt og nikket med hodet samtidig som øynene vedble å se på ansiktet.

«Hva heter hun?» spurte Maria.

«Fru Olavsens. Hun bor i leiligheten under meg.»

«Hun så klok ut,» sa Maria.

Vi fortsatte opp og inn i leiligheten min.

«Her var det underlig,» sa Maria, «og så herlig rotete.»

Jeg hadde allerede sett at lyset snart ville gjøre maling umulig. Jeg tok av meg yttertøyet og slengte det på sengebenken.

«Der skal du sitte,» sa jeg, kortpustet av min indre travelhet, «og så må du ta av ytterjakken.»

«Skal De ikke male meg naken?»

Jeg ble ikke så forundret kanskje som jeg ville ha blitt om det ikke var for at lyset snart ville være galt.

«Nei nei, jeg skal male deg sittende på denne stolen.»

Hun tak av seg ytterplagget.

«Nei nei nei!» ropte jeg i forskrekkelse da jeg så henne gjennom den rosa hekleblusen. «Du må ikke gå i rosa! Det er en umulighet! Du må gå i mosegrønt! Jeg kan ikke male deg i annet enn mosegrønt.»

«Jeg kan ta på meg jakken igjen,» sa hun, like stillferdig som alltid.

«Nei nei nei! Den er for tykk. Jeg kan ikke se deg gjennom den jakken. Jeg har en grønn, lett bluse. Kanskje den er litt stor, men det kan vi kanskje rette på.»

Jeg gikk bort til kommoden og trakk ut en skuff, og dro frem en mosegrønn bluse.

«Se her. Ta av deg den rosa og ta denne på.»

Hun var ikke sjenert. Ikke en gang over at hun ikke brukte brystholder sjenerte henne. De små brystene lå som halve epler mot kroppen, og brystvortene var så lyse som barns lepper. Hun tok den grønne blusen på og kneppet ovenfra og nedover.

«La det være slik for nå. Sitt der og se litt ned til venstre.»

Hun vendte seg ørlite og la samtidig hodet en smule på skrå, og senket blikket på skrå fremfor seg, ned til venstre. Det var som hun forsto alt. Hun ble sittende helt stille.

Jeg så på henne mens jeg la farger på paletten og valgte pensel.

I en halv time holdt jeg på, uten et ord, uten at hun beveget seg. Så var lyset plutselig galt. Et øyeblikk betraktet jeg begynnelsen. Så vendte jeg staffeliet med bildet inn ot veggen, gikk bort til henne og strøk med fingertuppene ned over pannen og kinnene og over leppene og ned på halsen. Hun så rolig på meg.

«Jeg må kjenne deg helt ut i fingertuppene. Det er der huden din ligger,» sa jeg.

«Skal jeg komme i morgen også?» spurte hun, og begynte å kneppe opp blusen.

«Ja, kan du komme direkte hit, og aller helst litt tidligere?»

«Og så skal jeg komme i en mosegrønn tynn bluse som jeg tror du vil like.»

«Det må du gjerne. Men jeg vil aller helst male deg i den blusen som du hadde på i dag. På en måte er det som om litt av meg er med på maleriet. Det er noe jeg ville like. Og fargen, du kan tro fargen er god til deg.»

Hun spurte ikke om å få se det jeg hadde gjort. Hun tok på seg den grønne ytterjakken og gikk mot døren.

«Da kommer jeg litt tidligere i morgen. Nå må jeg gå.»

Og hun gikk. Jeg lurte på om jeg ville høre at hun løp, eller småhoppet ned over trappen. Men jeg hørte ingenting.

6

Sollyset, dempet av disen over byen, falt skrått ned i atelieret da hun kom. Jeg sto i døren og ventet på henne, og hadde gjort alt klart, bortsett fra å sette frem staffeliet med bildet.

«Du har vasket håret,» var det første jeg sa.

«Tante sier at da blir det mer spenning i lyset,» sa hun stille.

«Jeg får se, jeg får se ... Her er ...» Jeg holdt frem den grønne blusen som jeg hadde latt ligge over stolryggen.

Hun strøk den ene hånden langs profilene på stolryggen.

«Slik stol kan jeg huske ...» sa hun ettertenksomt mens hun kneppet opp ytterjakken med den andre hånden. Den grønne blusen hennes hadde litt mer blåtone enn min egen.

Hun la ytterjakken på sengebenken.

«Du har ryddet siden i går,» slo hun rolig fast. «Kan jeg bruke denne?» Hun slo armene ut til siden for å vise blusen.

«Det er litt for meget blått i grønnfargen,» sa jeg, og jeg merket at stemmen skalv. «Det blir bedre med den blusen vi brukte i går.»

Uten videre kneppet hun av blusen og tok på den andre.

«I dag må vi dandere den litt,» sa jeg, «slik at den faller riktig.»

Jeg førte plagget lett over kroppen hennes. Hun rørte seg ikke, ikke en gang da jeg rettet på blusen over og mellom brystene hennes. Så tok jeg frem staffeliet. Lyset var perfekt! Og hun hadde rett: Håret hennes lyste, og den grønne blusen lånte av lyset i håret. Jeg stirret og malte. Uten et ord holdt vi på.

«Jeg tror jeg snart må gå,» sa hun. Da hadde hun sittet urolig i litt over en time. Jeg kjente plutselig at jeg også var

utkjørt. Jeg så et øyeblikk på maleriet. Så satte jeg staffeliet med bildet inn mot veggen.

«Du har rett. Jeg må gi meg. Du aner ikke ...»

«I morgen er det siste gangen jeg kan komme,» sa hun, tok av seg blusen, strakte seg og tok sin egen bluse på. Jeg var utkjørt, og halvveis satt, halvveis lå på sengebenken.

Hun kom bort og løftet jakken.

«For så kommer tante. Og De må aldri spørre meg mer. Får jeg se maleriet når det er ferdig i morgen?»

«Bare i morgen? Men om jeg ikke blir ferdig?»

«De må bli ferdig. Jeg er sikker på at De blir ferdig. Jeg kommer kanskje enda litt tidligere enn i dag. Blir det bra for lyset?»

«Kjære deg,» sa jeg bare, jeg var svimmel, «kom, takk, kom.» Hun var borte.

7

Jeg husker nesten ikke hvorledes den tredje dagen var. Jeg hadde fått kroppen hennes, brystene hennes, frem gjennom den grønne blusen, og håret med alt lyset i som var og ikke-var i blusen. Jeg hadde ansiktets linjer, jeg hadde funnet fargenyansene. Men jeg fant ikke inn i blikket! Jeg var som lammet og torde ikke røre blikket, øynene og trekkene rundt øynene. Jeg gikk ofte bort til henne og strøk fingertuppene min rundt øynene. Av og til ante jeg en vennlighet i blikket og skyndte meg bort til staffeliet for å male det. Men så var det borte.

«Nå tror jeg jeg må,» sa hun plutselig. Men hun rørte ikke på hodet. «Det blir nesten trist ...» la hun stille til. Og da så jeg det, og jeg ropte at sitt slik sitt og hun satt. Og så var blikket der. Jeg kunne ikke gjøre det annerledes enn det var, et blikk som skuet langt tilbake i vemodighet.

«Nå kan du reise deg og se,» sa jeg.

Hun begynte å kneppe av seg blusen alt mens hun gikk frem til staffeliet, og ble sående med naken overkropp fremfor bildet. Jeg så de smale skuldrene hennes og over den venstre skulderen så jeg henne, som var det i et speil.

«Hvordan kunne De vite alt dette?» spurte hun stille og lot hendene favne som om hun holdt rundt et ansikt.

«Det bildet må De aldri selge,» fortsatte hun. «Det må De ha til minne om meg slik jeg egentlig er.»

Så gikk hun til side og kledde seg. Da hun sto med jakken på, kom hun bort til meg og la hendene sine rundt ansiktet mitt. Og fordi hun var litt mindre enn jeg, måtte hun løfte seg litt opp på tærne for å gi meg et kyss på kinnet, og det var ilinger da hun traff munnviken min.

«Nå ser De meg kanskje aldri mer,» sa hun alvorlig idet hun gikk et skritt tilbake. «Forresten fyller jeg seksten år i dag. Derfor.»

Og så var hun borte. Og denne gangen løp hun ned over trappen. Jeg ble stående i døren og lytte etter henne til gatedøren gikk igjen. Fra takvinduet kunne jeg ikke se henne. Jeg sovnet med klærne på og hadde en urolig søvn. Maria Ludmilla var av og til så nær at jeg kjente kroppen hennes mot min og grep etter den i halvsøvn, men mest var det flyktige bilder av meg selv som ramlet ned over trappen med tingene mine rundt meg alle vegne mens en mann uten ansikt sto i døren og ropte at han ville ha husleien sin, og jeg ropte at jeg måtte ha med maleriet av Maria Ludmilla! Og så våknet jeg idet han slengte det etter meg ned over trappen, og jeg fikk i fatt i det, og blindrammen splintret og lerretet ble flerret.

«Hva er det med Dem? De må våkne! Herre Gud, hva er det med Dem?»

Jeg slo øynene opp. Fru Olavsens sto bøyd over meg.

«Hva er det med Dem,» gjentok hun, «De har ropt og skreket i hele kveld ...»

«Maleriet! Han har ødelagt maleriet!»

«Maleriet?»

«Av Maria Ludmilla.»

«Han? Hvem han? Her står maleriet av Maria. På staffeliet. Hvor trist hun er, og hvor vakker.»

Jeg brast i gråt, og fru Olavsens lot meg gråte, gikk bare stille ut.

8

«Hun sa at jeg ikke måtte selge,» sa jeg til fargehandleren, «men jeg er nødt, og jeg har ikke noe annet å selge. Hvor meget tror De han vil gi meg for maleriet? Jeg må ha tolv tusen kroner. De har truet med å kaste meg ut. Tror De jeg kan få tolv tusen kroner?»

Fargehandleren hadde alt lenge stått og betraktet maleriet.

«Jeg tror jeg vil sette en fin ramme på det portrettet, og så skal du nok få tolv tusen. Vil du høre innom meg på torsdag? Jeg tror faktisk jeg kan love deg femten tusen kroner. Kom innom meg på torsdag. Du har fått en beundrer.»

«Hvem er det,» spurte jeg.

«Han er tannlege, som jeg har fortalt deg før, og mer kan jeg ikke si deg. Kom på torsdag.»

Jeg fikk femten tusen kroner for maleriet, og et tungt hjerte. Jeg fikk betalt gjeld, men jeg fikk ikke malt. Det ble sommer, og fremdeles ble alt jeg begynte på bare elendighet.

På sensommeren lå det et brev til meg. Det var fra tannlegen. Han hadde kjøpt et portrett jeg hadde malt, av en pike med rødt hår. Han og hans kone ville gjerne be meg til en lunsj. Om det passet hjemme hos dem førstkomende lørdag klokken 13? Og så adresse, og telefonnummer dersom det ikke passet?

Jeg tok bussen og fant huset i den lille blindveien. Han må ha sett at jeg kom, for han sto allerede i gatedøren da jeg svingte opp foran huset.

«Velkommen,» sa han og tok den fremrakte hånden min i begge sine, trykket varmt til, og førte meg inn i en hall, hjalp meg av med kåpen, tok meg forsiktig i armen og ledet meg inn i stuen. Det var en slags tristhet over vennligheten hans. Der sto hans kone, en svært vakker dame, men med et litt strengt ansikt. Hun smilte likevel vennlig og sa velkommen, samtidig som hun løftet armen og lot hånden sveipe bort mot en vegg.

Maria Ludmilla!

Jeg brast i gråt.

Etter en stund sa tannlegen, lavt og vennlig: «Liker De ikke stedet vi har hengt maleriet ...?»

Jeg pusset nesen og kom meg.

«Det er ikke det,» sa jeg omsider. «Bildet henger svært riktig, det.»

«Nå, se det var jo bra,» sa fru. «Skal vi gå inn i spisestuen og få oss litt lunsj?»

«Det er bare det,» fortsatte jeg, «at jeg aldri ønsket å selge det maleriet. Kan jeg, en gang, når jeg får penger, få kjøpe det tilbake?»

Tannlegen skulle til å si noe, og jeg så på ansiktet hans at han var vennlig ved tanken.

«Solgt er solgt,» sa fru, «og kjøpt er kjøpt.»

«Nå ja,» mildnet tannlegen, «vi får se når den tid skulle komme. Nå spiser vi litt. Drikker De hvitvin? Jeg har en riktig god Chablis.»

Så husker jeg ikke stort mer. Ikke hva som ble sagt, ja, ikke en gang om jeg over hodet sa noe. Fruen var svært kort da jeg takket for meg og 'måtte gå', som jeg sa.

«Det var hyggelig å hilse på Dem,» sa tannlegen vennlig, tok nok en gang min fremrakte hånd mellom begge sine, og lukket gatedøren.

9

«Jeg hører de skal auksjonere portrettet av piken med det røde håret på årets juleauksjon,» sa fargehandleren idet jeg var i ferd med å gå.

«Mitt?» Jeg var forvirret.

«Så har jeg hørt. Enken etter tannlegen var innom forleden dag og ...»

«Enken?»

«Ja. Jeg har kanskje ikke nevnt det. Tannlegen døde for et par uker siden. Plutselig. Sprukken aorta. Det skyldes vel den bøyde arbeidsstillingen.»

«Og så vil enken selge?»

«Ja, hun spurte om jeg ville kjøpe det tilbake. Hun trodde mannen hadde kjøpt det av meg.»

«Men det skulle du da ha gjort. Jeg vil bestemt ikke selge det maleriet. Det er et maleri solgt av nød. Det er en umulighet.»

«Au da! Men jeg er redd det er for sent. Hun forlangte også en meget høy sum for bildet. Mange ganger høyere enn det du fikk for det.»

«Auksjonen, det er vel snakk om Kunstforeningens juleauksjon, er torsdag om vel en uke, stemmer det?»

«Det vet jeg ikke. Det er rent tilfeldig at jeg over hodet har hørt noe om det. Jeg er virkelig lei meg på dine vegne. Men jeg mener hun nevnte at det var Kunstforeningens årlige juleauksjon.»

Jeg gikk. Dørbjellen ringte og fortsatte å ringe lenge etter at døren var lukket bak meg. Det var som om en eller annen fortsatte å dingle den frem og tilbake. Jeg oppdaget at jeg hadde klemt hull på tuben med zinkhvitt. Håndflaten var hvit og ekkel og kåpelommen klissete. Jeg fant et pølsepapir i en søppeldunk, men det var hardt og glatt og til ingen nytte. Jeg ble stående rett opp ned. Alt var for meget. Jeg begynte å gråte, og uten å tenke over det, la jeg hendene over ansiktet.

«Herre Gud som De ser ut! Jeg så Dem fra vinduet. Hva i himmelens navn har hendt Dem?» Fru Olavsens sto nederst i trapperommet da jeg kom.

Jeg sa at de skulle selge maleriet på juleauksjonen og at ingen i verden skulle få lov til å kjøpe det maleriet og at om jeg så ... jeg husker ikke alt jeg sa, men fru Olavsens fulgte etter meg opp den slitte tretrappen, helt opp og hjalp meg med å låse opp døren fordi jeg hadde klissete hender og nøkkelen satte seg fast i det hvite og jeg hadde vanskelig for å se.

«Nå skal jeg vaske av Dem,» sa fru Olavsens.

Men jeg ville ikke at hun skulle vaske av meg. Jeg ville ikke at hun skulle røre meg. Jeg visste ikke hva jeg ville, sa jeg, men jeg ville ikke ha henne hos meg, hun måtte gå, takk takk men jeg må være alene.

«Den unge piken var forresten her mens De var ute,» sa fru Olavsens. «Hun ga meg et brev til Dem. Jeg har det her i lommen. Vil De ha det ... nei, kanskje det er best jeg legger det bort på hyllen. Vil De virkelig ikke at jeg skal ...»

Men jeg ville bare ha henne ut, bort, og tok tak i trøyeermet hennes og fikk det hvitt og klisset og jeg hulket høyt og hørte bare at hun sa at det ikke gjorde noe og så gikk døren igjen.

Terpentinens sved og den stramme lukten fylte loftet, og på hyllen lå en rosa konvolutt, og jeg husker bare at jeg ropet at ikke rosa, for guds skyld ikke rosa!

Klokken var ikke mer enn tre, og likevel var det mørkt. Skyene hang lavt ned over fjellene. Hvorfor hadde hun ikke kommet mens jeg var hjemme? Hvorfor hadde hun ikke kommet for å snakke med meg? Hvorfor hadde hun måttet skrive? Jeg ville ikke åpne det brevet. Det kunne ikke stå

noe godt i det brevet. Og hvor hadde hun vært i alle disse månedene? Jeg sovnet.

Da jeg våknet var det midt på natten og jeg frøs. Jeg reiste meg fra stolen og ville sette på vifteovnen, men snublet i bordet som velte og så en lampe som velte og så jeg som falt og jeg tok meg til hodet og så gråt jeg, så forferdelig gråt jeg.

«Hva er det som skjer?» Fru Olavsens sto i døren, og lyset fra gangen falt inn i rommet. Hun sto i den burgunder morgenkåpen og der jeg lå så jeg de gråblå, blodår-esprenge anklene hennes.

«Jeg skal hjelpe Dem opp. Hva har skjedd?»

Maleriet, husker jeg at jeg svarte. De skal selge maleriet på auksjon. Fargehandleren sa det. Hun skal selge. Jeg må ringe henne. Hun må gi det til meg. Det er mitt. Alt dette sa jeg. Fru Olavsens hjalp meg opp og la meg på sengen. Så dro hun dynen under meg og la den over meg, alle klærne på, og så løftet hun bordet og lampen på plass, og som om jeg skulle ha bedt henne gjøre det, startet hun vifteovnen.

«Nå skal De sove,» sa fru Olavsens, og jeg hørte det svake suset fra vifteovnen og sovnet.

Japansk landskap i Lesja. Foto: Jogrim Nordsletten.

10

Grått lys. Jeg har aldri fått til gråfarger. Snøen min blir alltid for blå eller for grønn eller for rød. Jeg kan ikke male andre steder enn på Vestlandet, der det alltid er andre farger enn grått. Man må bare se nøye etter. Alle sier at det er så grått på Vestlandet. Endatil takskiferen er grå, og de hvite husene er grå, sier de.

«Er De våken?» sa hun. Fru Olavsens satt sammenkrøpet i den grønne lenestolen med et dyplått teppe rundt seg.

«Fru Olavsens?»

«Jeg syntes jeg måtte være hos Dem. De var så ute av dem. Jeg ble redd. Jeg ville ikke kunne ha sovet der nede i noe fall. Nå skal jeg lage Dem en kopp varm te, og så skal De få være alene.»

Jeg hørte vannet renne ned i kjelen, rett ned, uten å la det renne en stund først, men jeg orket ikke å si noe. Hun satte den rykende varme teen ved siden av sengen.

«Nå må De drikke den teen, og så må De ta det med ro. De kan jo, siden jeg forstår at det dreier seg om et maleri, så kan De, ja, unnskyld at jeg legger meg opp i det, men så kan De jo male et nytt.»

Jeg satte meg opp i sengen med et rykk, og så slo jeg ut halve koppen med te og jeg vet ikke hvorfor men jeg begynte å hulke.

Fru Olavsens satte seg på sengekanten og holdt meg rundt skuldrene til gråten stanset.

«Jeg er litt enkel, jeg, vet du,» sa hun stille og glemte seg. «Hvilket maleri er det?»

«Piken ...»

«Piken med rødt hår?»

Jeg nikket.

«Men De har da malt mange,» brøt hun ut.

«Bare det ene ... bare det ene ... de andre er vasket bort og de var uten kraft, det var bare det ene. Og nå skal det på auksjon. Hvilken dag er det?»

Jeg sov og var våken i et uklart mønster. Av og til var fru Olavsens der, og av og til var hun ikke der.

Det måtte være midt på dagen da jeg våknet og følte et noe hadde falt til ro inne i meg. Fru Olavsens satt og sov i stolen. Hun våknet ikke da jeg steg ut av sengen, stelte meg på badet og tok på rene klær. Hun var underlig liten der hun satt, og gebisset i overmunnen hadde løsnet på den ene siden og hang ned. Jeg gikk til badet og slamret med døren. Da jeg kom tilbake hadde hun våknet og fått gebisset på plass, bena ned på gulvet og rufset litt med håret.

«Nei, skulle du sett ... tror De ikke jeg sovnet.»

«Men nå må De sove, fru Olavsens. De måtte ikke ha våket over meg. Jeg er forferdelig lei meg. Jeg vet ikke hvordan jeg kan gjøre det godt overfor Dem igjen. Men nå må De gå og sove.»

Hun kastet et blikk på hyllen, og pekte mot brevet. Jeg bare nikket og fulgte henne til døren. Jeg ventet med å lukke den til de subbete lydene av tøflene hennes ble borte ned over de slitte trappetrinnene og døren der nede smekket igjen bak henne. Jeg ble stående og stirre på den rosa konvolutten.

'Men ikke rosa,' gjentok og gjentok jeg for meg selv.

Kjære deg!

Du søkte noe – når du strøk fingerputene dine ned over tinningene mine, kinnene, halsen og de nakne skuldrene, så var det som du søkte noe – noe som var annerledes enn hud.

Det var ikke som om du begjærte det – det var som om du ville være en del av det.

Tante sa at du ville være en del av meg.

Hvordan skulle det være mulig, sa jeg til tante, men så forsto jeg.

Kjære deg: Du var aldri en del av meg, og for det takker jeg deg. Men for at jeg har blitt en del av deg, takker jeg deg.

Tante fant maleriet ditt av meg på forhåndsvisning til en auksjon. Hun sier hun skal kjøpe det og skjære det i stykker. Jeg kan ikke fortelle hva hun har gjort mot meg. Men nå blir jeg borte for bestandig.

Maria Ludmilla

11

Jeg tok bussen ut av byen. Helt til endestasjonen på Haukeland. Jeg visste hvor hun bodde. Ned den korte, bratte bakken mellom de enorme boketrærne og inn den smale blindveien jeg hadde gått for ikke så lenge siden.

Det var hun selv som åpnet døren. Hun var i svart.

«Nå, er det Dem?» sa hun bare.

«Vil De selge maleriet til meg?»

«Jeg har allerede levert det inn til auksjon.»

«Men jeg må ha det maleriet. Det betyr så meget for meg.»

«Så må De by på auksjonen.»

«Kanskje jeg ikke har råd til det, dersom det blir dyrt, og med påslag og alt ...»

«Så burde De aldri ha solgt det fra Dem.»

«Jeg solgte det av nød. Hører De, av nød! Har De aldri hatt nød?»

«Vel,» sa hun og gjorde det tydelig at samtalen var slutt ved å trekke seg inn i gangen og skyve døren halvveis fra seg, «jeg må bare beklage, men der er intet jeg kan gjøre. De får by.»

«Men De som var gift med en tannlege kan da umulig ha bruk for å selge noe?»

Hun ble stående og stirre på meg.

«Jeg skal si Dem at det han etterlot seg, var en gammel bil og noe gjeld! Han var en dumsnill idiot, og like dum som snill. Så vet De det.» Hun begynte å lukke døren.

«Men ...» begynte jeg, og døren smekket i. «De kan ikke bare ...» ropte jeg.

«Hva er det som foregår?» Det var en mann bak gjerdet mot naboen.

«Maleriet ...» hvisket jeg. Så snudde jeg og gikk ned hagegangen, ut blindveien. Jeg tok ikke bussen tilbake til byen. Jeg gikk. Det er fem kilometer, eller kanskje seks helt ut til Nordnes. Jeg gikk forbi Kunstforeningens bygning, men de hadde stengt. Jeg dundret på døren. Kanskje vaktmesteren fortsatt var der. Han ville la meg komme inn for å se på maleriet. Han ville forstå meg. Kanskje han ville la meg ta maleriet med meg. Ingen kom.

12

Jeg var meget tidlig ute, og jeg satte meg på første stolrad. Men innen jeg satte meg, gikk jeg bort til auksjonarius som var fremmed for meg.

«De må la meg få kjøpe maleriet av piken med det røde håret,» sa jeg, «det er jeg som har malt det. Jeg må ha det tilbake.»

«Det er et meget vakkert maleri,» sa auksjonarius. «De har all ære av det arbeidet.»

«Men jeg må få det.»

«Jeg kan dessverre ikke gjøre noe nå,» sa han vennlig. «Det har en utropspris på seksti tusen kroner. De er mer kjent enn De kanskje vet om?»

Jeg holdt på å falle om. Han tok vennlig armen min og hjalp meg ned på en stol på første rad.

«Vi får se hvordan det går,» sa han, stadig vennlig. «Kanskje er det ingen kjøper, og så lar kanskje selgeren det gå for en lavere sum i neste omgang.»

Etter hvert summet det av stemmer og skrapelyder av stoler. Ved siden av meg satt en mann til venstre og en kvinne til høyre, men jeg så ikke nøye på dem.

Kvinnen til høyre fikk tilslaget på et maleri av Kraugerud, og mannen til venstre fikk tilslag på et fjellmotiv av Diesen, som hadde alt for mye engelskrødt og turkis.

Det varte en stund før mitt bilde ble løftet frem og satt på staffeliet.

Maleriet ble presentert og utropsprisen nevnt.

«Nr. 36: Seksti tusen budt, der ...» Auksjonarius pekte med klubben bakover i salen.

«Seksti tusen første gang ...» Han så ned på meg.

«Det er mitt, ropte jeg! De kan ikke selge det. Jeg må ha det! Jeg solgte det en gang av nød!» Jeg sto og stirret på maleriet. Så tok jeg et skritt frem mot podiet og maleriet.

Jeg vet ikke nøyaktig hva som hendte, men jeg ble mer eller mindre båret ut alt mens jeg ropte at bildet var mitt. Og akkurat i det jeg ble løftet ut gjennom døren, hørte jeg auksjonarius si: «Jeg beklager det inntrufne. Hun mistet besinnelsen. Vi fortsetter. Altså: seksti tusen første gang ... Der ser jeg ... nr. 57: hørte jeg sekstifem tusen kroner? Sekstifem tusen kroner, er der flere bud? Første gang ...»

De fikk en drosje, og en mann fulgte meg. Han må ha betalt for bilen. Jeg stavret meg opp over trappen og møtte et blomsterbud.

«Det var en bukett til fru Olavsens, men hun er visst ikke inne. Jeg har hengt den på dørklinken. Tror De det er trygt nok?»

Jeg skjøv ham til side og gikk opp til meg selv. I skapet fant jeg en flaske portvin. Den hadde stått der siden min første separatutstilling. Jeg har aldri drukket alkohol. Ikke en gang da tannlegen i sin tid bød på Chablis. Men nå åpnet jeg flasken. Og drakk av et tekrus. Det smakte forferdelig.

13

Det var bare en liten lampe tent da jeg våknet av smerter i magen. Jeg ynkete meg. Så sto fru Olavsens bøyde seg over meg og strøk meg over pannen med en kjølig klut.

«Hvor er jeg – hva har hendt?» spurte jeg.

«De har vært svært dårlig. Jeg har hatt lege her til Dem. Han mente at det kanskje var for mye portvin? Jeg vet ikke.»

Jeg hadde vondt mageregionen, noe jeg hadde hatt en tid uten å legge så meget vekt på det, mitt uregelmessige liv tatt i betraktning.

«Det er vondt?» sa fru Olavsens spørrende.

Det lød en voldsom dunking opp til dem, og en kvinnestemme som gjentatte ganger ropte på fru Olavsens.

«Hun er kanskje på loftet,» var det en grov mannsstemme som ropte nede fra trapperommet et sted.

Det banket på døren, ikke lett med fingerknoken, men med knyttet hånd. Fru Olavsens var allerede på vei mot døren da den gikk opp. I det svake lyset så de en kvinne med grått, oppsatt hår, en bred panne over skarpe profiler i kinn og hake.

«Fru Olavsens?»

«Hysh! Hun er dårlig. Hva vil De meg?» Det ble stille et øyeblikk. «Men er ikke De ...?» fortsatte fru Olavsens, «var det ikke Dem som bød på maleriet ...?»

«Maleriet er av min niese, og jeg må ha det. Hører De? Jeg kunne ikke by den latterlig høye prisen, men jeg skal gi Dem seksti tusen kroner for bildet. Da taper De ikke så meget. Tro meg, det er ikke verdt den prisen.»

«De må være tanten?» sa jeg borte fra sengen og reiste meg litt opp. Med det samme, i lyset fra den lille lampen, så jeg maleriet på staffeliet. Det sto slik at man ikke kunne se det fra døråpningen, slik døren slo innover i rommet.

Jeg satte meg opp i sengen og pekte mot maleriet.

«Maria Ludmilla,» hvisket jeg, «Maria Ludmilla ... Men hvordan ...»

Jeg forsøkte å reise meg, men falt sammen og ble liggende på gulvet. Fru Olavsens sprang til og begynte å skulle løfte meg opp i sengen, men klarte det ikke. Hun

ropte på den fremmede, som kom til. Sammen løftet de meg opp i sengen og bredde over meg. Men jeg kjempet imot, og løftet meg opp på albue og så, mellom de to, maleriet. Så så jeg på damen med det oppsatte, grå håret.

«De er tanten til Maria Ludmilla, ikke sant? Hvor er Maria Ludmilla? Hva har De gjort med henne?» Jeg krøllet meg sammen over magesmertene og følte at jeg skulle besvime. Fru Olavsens la en arm bak ryggen min og støttet meg opp.

«Jeg kjøpte maleriet på auksjonen,» sa fru Olavsens stille. «Nå står det på staffeliet. Det er Deres.»

«Men hvorfor, hvordan ...» hvisket jeg.

«I dag er det er min mors dødsdag,» sa hun, «og nå er maleriet på plass igjen der det skal være.»

Det var da vi så tanten stå foren maleriet.

«Det bildet tar jeg med meg,» sa hun uten å snu seg. «Her har De seksti tusen kroner.» Hun la en bunke sedler med gummistrikk rundt fra seg på bordet, hele tiden uten å snu seg, og gikk helt frem til maleriet.

«Det er ikke mitt bilde,» sa fru Olavsens. «Dette må De avgjøre,» sa hun, henvendt til meg.

«De kan aldri få det maleriet,» ropte jeg og kavet for å komme meg opp av sengen. «Det er mitt. Jeg solgte det av nød! Forstår De det? Av nød! Og hvor er Maria Ludmilla? Hva gjorde De med henne? Hvor er hun?»

«Så får De mindre nød,» sa tanten og pekte på pengebunken, og løftet maleriet ned fra staffeliet. «Og Maria – sløyf det forferdelige Ludmilla! – Maria, hvis jeg visste det, skulle jeg nok få henne i kne igjen! Jeg skal nok finne henne. Hun har ingen å reise til, unnatt meg, og jeg deler henne aldri, hører De, aldri med noen.»

Det var en gnistrende ondskap i stemmen og som en krampe i fingrene.

«Hun er min!»

Jeg har det ikke klart for meg nøyaktig hva som hendte, bare at jeg sloss meg opp og sjanglet frem til tanten, grep henne om en av hendene og grep fatt i rammen med den andre hånden. Slik sto vi og rev i hverandre.

«Er De splitter pine gal,» ropte tante.

«Gi meg bildet og ...» Jeg hadde fått revet bilde fra henne og klemte det inn til meg og rygget bakover. Hun fulgte etter og grep om rammen med en hånd på hver side og forsøkte å rive det fra meg. Det knaket i ramme og blindramme.

«Hold fred, for Guds skyld hold fred.» Fru Olavsens holdt de gamle, blodåreprofilerte hendene rundt kinnene.

Rammen sprakk, blindrammen revnet, lerretet revnet, tante og jeg falt hver vår vei med to stykker blindramme og en trekant av maleriet hver. Men tante hadde hodet! Jeg kastet meg fremover og skrek av smerte. Så revnet lerretet, hodet var delt og jeg besvimte.

14

Tante hadde skåret lerretet i små strimler og biter, etterlatt seg de seksti tusen kronene med en bitende replikk til fru Olavsens at det var en billig fornøyelse.

Jeg insisterte, og selv i ørske visste jeg at jeg mente det, at fru Olavsens skulle ha pengene.

Smertene økte fra uke til uke, og jeg ble liggende det meste av dagene og fikk ingenting gjort. Jeg tryglet fru Olavsens at hun måtte finne Maria Ludmilla og be henne komme slik at jeg fikk malt henne nok en gang. Fru Olavsens hostet seg inn i vinteren, men fant verken tanten eller Maria Ludmilla.

«Jeg kan ikke mer,» sa fru Olavsens.

I slutten av februar ble jeg lagt inn på Haukeland sykehus og fikk spinalbedøvelse for å dempe smertene fra leverkreften. Fru Olavsens besøkte meg annen hver dag, og sugde kamferdrops for å dempe hosteanfallene som truet med å sprengte seg ut gjennom den smale, runde ryggen.

En av de første dagene i mars hadde hun med seg et avisutklipp. De hadde funnet en ung kvinne, omkommet bak Rundemann, omtrent der den gamle hoppbakken lå, mellom noen lave busker. En mann som hadde, som det het, trådt av på naturens vegne, hadde funnet henne. Hun var sendt til obduksjon. Dødsårsaken var foreløpig ikke kjent. På grunn av at de ikke hadde funnet frem til noen familie, og ingen var meldt samlet, offentliggjorde de foreløpig bare initialene på den døde fornavn: M.L. Politiet ba dem som måtte vite noe om å ta kontakt.

Jeg ble liggende og se ut av vinduet som vendte opp mot Ulriken, mot de regnvåte, sorte steinflatene og skogen som langsomt syntes å få et flortynt, fiolett slør over de spindelvevtyne greinene der ytterst, ytterst ute ...